

Přenos agresivity prostřednictvím imitace agresivních modelů

A. Bandura, D. Ross and S. A. Ross (1961).
Transmission of aggression through
imitation of aggressive models. *Journal of
Abnormal & Social Psychology*, 63 (3), pp.
575-82.

kontext studie

- A. Bandura – vlivný představitel teorie **sociálního učení**
- podmiňování samo o sobě je neadekvátním mechanismem pro vysvětlení většiny lidského, sociálního chování
- posilování nemá tak důležitý vliv na chování jak tvrdil Skinner
- učení nemůže být vysvětleno bez kognitivních procesů (S-O-R vs. S-R model)
- jedna z cest učení vede přes pozorování druhých lidí (získání schopností ...)

kontext studie

- observační učení (modelování) představuje významnou alternativu k podmiňování (klasickému a operantnímu) jako základní formě lidského učení
- observační učení dle Bandury (1977) probíhá prostřednictvím symbolických reprezentací chování modelu, které jsou ukládány v paměti
- mnoho komplexních forem chování (řeč ...) by nejspíše nemohlo být získáno bez modelových osob

povaha studie

- experimentální studie modelování se zaměřují na agresivní chování
- Howe (1980): agresivní chování není nejdůležitější sociální aktivitou, ale je snadno rozlišitelné a přístupné objektivnímu měření
- předložená studie je v podstatě laboratorním experimentem
- děti byly vystaveny agresivním a neagresivním modelům (**nezávislá proměnná**)
- zjišťován byl vliv expozice modelu na chování dětí v nové situaci bez přítomnosti modelu (imitativní učení – **závislá proměnná**)

vlastní studie

- předchozí studie fenoménu identifikace a vedlejšího (incidental) učení ukázaly, že děti imitují chování dospělého modelu v přítomnosti tohoto modelu (Bandura & Houston, 1961)
- důležité však je také, zda dochází ke generalizaci imitativního chování na nové situace
- **hypotézy:**
- 1. participantí vystavení agresivnímu modelu budou reprodukovat agresivní akty podobné modelovým ve větší míře než participantí vystavení neagresivnímu modelu a žádnému modelu (kontrolní skupina)
- 2. participantí vystavení neagresivnímu modelu budou projevovat méně imitativní agrese než kontrolní skupina

vlastní studie

- 3. participantů budou ve větší míře imitovat model stejného pohlaví než model pohlaví odlišného
- Fauls and Smith (1956): předškolní děti vnímají u svých rodičů preferenci pohlavně – adekvátního jednání ve výchově
- 4. chlapci budou agresivitu imitovat více než dívky, především pokud budou vystaveni agresivnímu mužskému modelu (agresivita jako vysoce maskulinní typ chování)

vlastní studie – metoda

- **vzorek:** 36 chlapců a 36 dívek, věk 37-69 měsíců (průměr 52 měsíců)
- dva dospělí (muž a žena) sloužili jako modelové, dále byl přítomen jeden experimentátor (žena)
- **design:** děti rozděleny do 8 skupin po 6, kontrolní skupinu tvořilo 24 dětí
- polovina zkoumaných osob (ZO) – expozice agresivního modelu, polovina neagresivní model
- z těchto osob vždy polovina model stejného a polovina opačného pohlaví
- ZO v experimentálních a kontrolní skupině individuálně vyrovnány

vlastní studie – metoda

- vyrovnání: čtyři 5-bodové stupnice (verbální, fyzická agresivita, agr. vůči neživým objektům, agresivní inhibice) k posouzení dětí experimentátorem a učitelem (shoda posouzení u celkového skóre 0.89)
- na základě celkového skóre vytvořeny trojice dětí ze kterých byly děti náhodně přiřazeny do dvou experimentálních a kontrolní skupiny
- **postup experimentu:** ZO individuálně odvedeny experimentátorem (E) do místnosti
- model (M) pozván do místnosti
- E odvedl ZO do jednoho rohu, posadil ZO za stůl a ukázal, jak lze tvořit obrázky pomocí bramborových razítek a samolepek (vysoká atraktivita činnosti)

vlastní studie – metoda

- model odveden do druhého rohu s malým stolem a židlí, stavebnicí, paličkou a panenkou Bobo
- E opustil místnost
- neagresivní model (NM): tiché sestavení stavebnice, ignorace Boba
- agr. model (AM): po minutě sestavování stavebnice agrese vůči Bobovi
- položení Boba na stranu, sednutí na něj, opakované údery do nosu, zvednutí Boba, mlácení paličkou do hlavy, vyhození do vzduchu a kopání kolem místnosti
- sekvence opakována přibližně třikrát plus verbální agresivita (nakopni ho ...) a dvě neagresivní poznámky (vrací se pro víc, je to tvrdý chlapík)

vlastní studie – metoda

- po 10 minutách přichází E a odvádí ZO do experimentálních prostor mimo hlavní školní budovu
- ve ZO (experimentálních i kontrolních) byl následně vyvolán mírný agresivní arousal
- ZO přivedena do předpokoje s atraktivními hračkami (letadlo, sada pro panenky ...)
- asi po 2 minutách (děti zabrány do hry) E „to jsou moje nejlepší hračky, nechám je pro jiné děti“, ZO si mohou hrát s hračkami v dalším pokoji
- E odvedl ZO do experimentálního pokoje
- E musel být přítomen (malé děti), ale předstíral papírování ve vzdáleném rohu (minimalizace vlivu E)

vlastní studie – metoda

- v pokoji „agresivní“ hračky (Bobo, palička, puška na šipky ...) i „neagresivní“ hračky (balón, auta ...)
- hračky byly při všech pokusech seřazeny stejným způsobem
- 20 minutová doba hry rozdělena na 5s intervaly, pozorovatelé za jednosměrným zrcadlem skórovali tyto časové intervaly podle připravených kategorií
- mužský model prováděl skórování pro všech 72 dětí
- až na výjimku případů, kdy sloužil přímo jako model, neznal zařazení dětí do skupin
- polovina ZO byla skórována také nezávislým pozorovatelem (koeficienty shody posouzení kolem 0.90)

vlastní studie – metoda

- měřítko **imitace**: imitace fyzické agresivity (mlácení Boba paličkou ...), imitace verbální agresivity (nakopni ho ...), imitace neagresivních verbálních reakcí (je to tvrdý chlapík ...)
- **částečně imitativní chování**: agrese s paličkou (vůči jiným objektům než Bobovi), položení Boba na stranu a sedání na něj bez agresivity
- **neimitativní agr. reakce**: mlácení Boba, neimitativní fyzická a verbální agresivita, agresivní hra s puškou (i „jakoby“ - zaměřování)
- navíc byl zaznamenáván počet jednotek, ve kterých si děti hrály neagresivně, nebo tiše seděly a nehrály si vůbec

vlastní studie – výsledky

- ZO s expozicí AM reprodukovaly do značné míry agresivní chování modelu
- tyto ZO také projevovaly signifikantně více částečně imitovaných a neimitovaných agresivních reakcí a byly obecně méně inhibované ve svém chování než osoby v „neagresivních“ podmínkách
- imitace byla ovlivněna pohlavím modelové osoby, chlapci vykazovali více agrese než dívky v souvislosti s mužským modelem
- ZO pozorující neagresivní model (zejména mužský) byly obecně méně agresivní než kontrolní ZO

vlastní studie – diskuse

- data naznačují, že chlapci i dívky mají větší tendenci napodobovat mužský model více než ženský v případě typicky maskulinního jednání (fyzická agrese)
- otázka pohlavní adekvátnosti jednání (a tím i účinnosti modelového chování)
- autoři uvádí poznámky chlapců o ženském modelu „měl’s to vidět, chovala se jako chlap!“
- chlapců o mužském modelu „je dobrý“
- dívek o mužském modelu „uměl se být jako táta“
- poznámky naznačují dětmi vnímanou adekvátnost chování modelu

vlastní studie – diskuse

- autoři uvádí, že pro vysvětlení imitativního učení agresivnímu chování je obecně uznávána identifikace s agresorem (Freud, 1946), nebo defenzivní identifikace (Mowrer, 1950)
- proti tomu však kromě jiného staví nálezy této studie (imitace více méně neutrální osoby) a předchozí studie (Bandura & Houston, 1961), ve které děti imitovaly ve stejné míře agresivitu projevenou pečovatelem a ne-pečovatelem
- pro objasnění je dle autorů potřeba provést komparativní studii zahrnující modely, které jsou obávané, milované a uznávané, respektive neutrální

hodnocení

- přístup k **agresi** podle SLT (Social Learning Theory) je značně odlišný od pudových - drive theories (Dollard et al.: hypotéza frustrace-agrese) a instinktivních teorií (Freud, Lorenz)
- Bandura (1973) vidí agresi zejména jako specifickou formu sociálního chování, která je získávána a udržována podobným způsobem jako ostatní formy chování
- jedná se tedy o naučené chování
- podle Skinnera platí: žádné posilování, žádné učení
- Bandura: k učení stačí prezentace modelu, posilování má však vliv na pravděpodobnost projevu naučeného chování

hodnocení

- přitom posilování může být **přímé** (posilování dítěte napodobujícího model), nebo **zprostředkované** - nepřímé (chování modelu je odměňováno nebo trestáno)
- pro Skinnera existuje pouze jedno posilování, a to přímé

navazující výzkumy

- Bandura, Ross & Ross (1963): podobně jako v prezentované studii byly děti vystaveny třem různým podmínkám, následně proběhla frustrace odstraněním příslibu atraktivních hraček a 20 minutové pozorování hry s hračkami (včetně Boba a paličky)
- hlavní rozdíl oproti předchozí studii byl v použití agresivního filmového modelu, který také produkoval nejvíce imitativní agresivity, těsně následován živým AM (NM byl na posledním místě)
- kromě prezentované studie (1961) všechny experimenty s hračkou Bobo zahrnovaly filmové (symbolické) modely obvykle prezentované prostřednictvím TV obrazovky

navazující výzkumy

- Baron (1977): Bandurovi Bobo-doll experimenty tvoří první generaci vědeckých výzkumů vlivu mediálního násilí
- Bandura, Ross & Ross (1963): 4leté děti sledovaly jeden ze dvou filmů, KS nesledovala žádný film
- 1. Johnny si hraje s hračkami, Rocky se chce připojit, Johnny odmítne, Rocky začne být agresivní a získá hračky, J sedí sklíčeně a R oslavuje s jídlem a pitím
- 2. začátek stejný, ale R je poražen
- sledování 1. filmu vedlo k největšímu počtu imitovaných agresivních reakcí, film 2. vedl k nejmenšímu počtu takových reakcí (KS byla na prostředním místě)

vliv mediálního násilí

- jedním z důsledků Bandurových závěrů je interpretace možného vlivu mediálně prezentovaného násilí na násilí ve společnosti
- Bandura (1965) sám varuje před takovou interpretací
- Baron (1977): Bobo-doll experimenty ukazují pouze, že mohou být získány nové agresivní reakce pozorováním druhých, avšak na základě těchto studií nemůže být zjištěno, zda televizní násilí produkuje interpersonální násilí
- Gunter & McAleer (1990): existuje značná nejistota v míře, do jaké proces demonstrováný v laboratoři odráží to, co se stane ve skutečném životě dětí

vliv mediálního násilí

- Baron (1977): reakcí na tyto komentáře byla druhá fáze výzkumu týkajícího se násilí v TV (více realistická měřítka agrese – agrese vůči druhým lidem, realističtější podnětový materiál ...)
- v této fázi je jedním z hlavních badatelů L. Berkowitz

aplikační oblasti

- pozorováním emocionálních reakcí jiných lidí na určitý podnět, může u člověka vzniknout emocionální reakce na tento podnět (Mischel, 1986)
- pomocí takového mechanismu lze vysvětlit vznik zvířecích fóbií bez traumatického incidentu, pouhým pozorováním strachu někoho jiného
- postup může být použit také k odstranění fóbií (forma terapie zvaná modelování)
- Bandura et al. (1969): dobrovolníci s intenzivním strachem z hadů rozděleni do skupin podle použitých terapeutických metod

aplikační oblasti

- jednalo se o **systematickou desensitizaci** (relaxace a „postupná“ vizualizace), **symbolické modelování** (relaxace a filmy o nebojácných osobách ve stále odvážnější interakci s hady) a **živé modelování s následnou asistovanou participací**
- poslední metoda byla nejvíce účinná
- modelování se používá také v tréninku asertivity
- Newell a Dryden (1991): Bandurova SLT usnadnila přijetí kognitivně-behaviorální terapie

aplikační oblasti

- efekt terapie pomocí in vivo expozice a modelování se dá vysvětlit také podle Bandurova konceptu self-efficacy (vědomí kontroly vlastního chování a schopnosti dosahovat vytýčených cílů)
- tyto terapeutické techniky pak mají důležitý vliv na pacientovo vědomí vlastní účinnosti v dané oblasti
- Bandura (1986): různé terapie mohou být efektivní ze stejného důvodu (zvýšení self-efficacy)